

Jan van Blanken

Fenologie van de Bonte Vliegenvanger

in de regio Amsterdam 1961-1998

Op 7 november 1998 was op begraafplaats Westgaarde in Amsterdam-Osdorp een Bonte Vliegenvanger aanwezig. Ik heb deze vogel, die zich op zo'n tien meter van mij vandaan bevond, ongeveer een minuut kunnen bekijken. Wat direct opviel was het karakteristieke fourageergedrag, namelijk het opeens opvliegen van de uitkijkpost om vervolgens, na de vangst van een insect, weer naar dezelfde of een andere uitkijkpost terug te keren.

Het verenkleed was overwegend bruin met wat wit op de vleugels en toonde vrij licht en enigszins vlekkelig. Ik heb niet kunnen ontdekken of het om een vrouwtje of mannetje ging (mannetje heeft wit voorhoofd, in najaar echter moeilijk te zien). Mogelijk ging het om een juveniel exemplaar, gezien het wat vlekkerige voorkomen. Omdat het hier een zeer late waarneming betrof, besloot ik de fenologie van deze soort in de regio nader te onderzoeken en te vergelijken met recent gepubliceerde gegevens van Zuid-Kennemerland en Texel.

6

Het onderzoek heeft zich gericht op de jaren 1961-1998. Uit deze periode zijn alle vroegste voorjaars- en laatste najaarswaarnemingen in de regio Amsterdam verzameld en vervolgens opgenomen in tabel 1. Op de data uit deze tabel heb ik enkele statistische berekeningen toegepast, waarvan de uitkomsten, mede ter vergelijking met soortgelijke gegevens van Zuid-Kennemerland en Texel, in tabel 2 zijn opgenomen.

Geconcludeerd kan worden dat de Bonte Vliegenvanger in de jaren 1961-1998 vrijwel ieder voor- en najaar in de regio doortrekt, hoewel van een zevental jaren geen najaarswaarnemingen bekend zijn.

Dat tot aan het begin van de jaren zeventig het overgrote deel van de waarnemingen uit het Amsterdamse Bos en directe omgeving afkomstig is, houdt mogelijk verband met het feit dat toentertijd veel leden van de VWGA in hoofdzaak het Amsterdamse Bos bezochten.

Wat verder uit tabel 1 naar voren komt is het feit dat, in tegenstelling tot het voorjaar, in het najaar nauwelijks mannelijke exemplaren lijken door te trekken. Dit wordt echter louter veroorzaakt door het feit dat de meeste mannetjes na de rui in juli-augustus in het veld praktisch niet van de vrouwtjes kunnen worden onderscheiden.

Eerste voorjaarswaarnemingen

De vroegste voorjaarswaarneming in de periode 1961-1998 is 3 april 1985 (1 ex. Overamstel door de WAP, Waarnemers Amstelveense Parken). Deze datum is, voor zover bekend, de allervroegste voor de regio. Het is overigens opvallend dat in dat zelfde jaar de tweede vroegste waarneming van de regio valt (10 april 1985 1 ex. Vondelpark, waarneemster Mieke Brander).

Dat het Vondelpark voor de achtereenvolgende jaren 1981 t/m 1984 ook nog eens goed is voor de

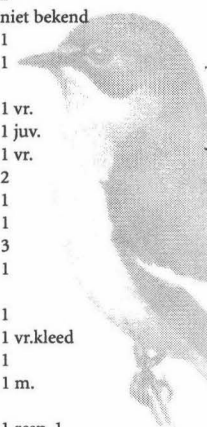
7

Tabel 1 Vroegste en laatste data van Bonte Vliegenvanger in de regio Amsterdam 1961-1998

Jaar	vroegste	Plaats	Aantal/diverse	laatste	Plaats	Aantal/diverse
1961	02-mei	Asd.Bos	niet bekend			
1962 *	21-apr	Marken		07-okt	Beatrixpark	1
1963	04-mei	Beatrixpark	1 vr.	22-sep	Asd.Bos	niet bekend
1964	25-apr	Asd.Bos	niet bekend	27-sep	Asd.Bos	1 m.
1965	30-apr	Asd.Bos	niet bekend	03-okt	Eendrachtpolder	2
1966	07-mei	Asd.Bos	1 m.	26-sep	Asd.Bos	2
1967	07-mei	Asd.Bos en A'veense Poel	1 m. resp. 1	16-sep	Asd.Bos	niet bekend
1968	20-apr	Burg.Colijnweg 200, A'veen	1 m.	05-sep	Asd.Bos	1
1969	27-apr	Asd.Bos	1 m.	13-sep	Asd.Bos	1
1970	25-apr	Asd.Bos	1 m.			
1971	24-apr	Noorderbegraafplaats	1	16-sep	Asd.Bos	1 vr.
1972	02-mei	Asd.Bos	1 vr.	23-sep	Asd.Bos	1 juv.
1973	05-mei	Krijgsman, Muiden	1 vr.	02-sep	Zorgvlied	1 vr.
1974	24-apr	Asd.Bos	1 m.	04-sep	Oosterpark	2
1975	02-mei	Asd.Bos	1 m.	06-sep	Asd.Bos	1
1976	20-apr	Kalfe, Amstel	1 m.	13-sep	1e Diem	1
1977	22-apr	Kon. Wilhelminapl.	1m. d. fase	22-sep	Oosterpark	3
1978	29-apr	Diemen	1 vr.	08-okt	W.Pijperstraat	1
1979	10-mei	Asd.Bos en Buitenveldert	1 vr. resp. 1 m.			
1980	03-mei	Asd.Bos	1 m.	26-aug	Asd.Bos	1
1981	02-mei	Vondelpark	2 m.	03-okt	Vijfhoek	1 vr.kleed
1982	09-mei	Vondelpark	1 m.	28-sep	Vijfhoek	1
1983	19-apr	Vondelpark	1 vr.	14-okt	Eendrachtpolder	1 m.
1984	30-apr	Vondelpark	1 m.	27-sep	Anna Hoeve en Diemerzeedijk	1 resp. 1
1985	03-apr	Overamstel	1	27-sep	Vijfhoek	1 vr.
1986	30-apr	Vliegenbos	1 m.	01-okt	Vijfhoek	1 vr.
1987	26-apr	Vijfhoek	1 vr.	18-okt	Vijfhoek	1 m. donkere vorm
1988	29-apr	Nwe.Oosterbegraafplaats	niet bekend	04-okt	Diemerzeedijk	1
1989	28-apr	Nwe.Oosterbegraafplaats	niet bekend			
1990	03-mei	Westgaarde	1 m. zingend			
1991	20-mei	Tuincomplex Osdorp	1 m.	05-okt	Vijfhoek	1
1992	29-apr	Frankendael	1 m.	29-aug	Vijfhoek	1
1993	12-apr	Vijfhoek	1 m.			
1994	23-apr	Linnaeuskade	1			
1995	08-mei	Diemerzeedijk	2	27-sep	Gaasperzoom	1
1996	18-apr	Jan Luykenstraat 27	1	21-sep	Westgaarde	1 vr.kleed
1997	12-apr	Westgaarde	1 vr.	01-okt	Laplacestraat	1
1998	23-apr	Kruislaan	1	07-nov	Westgaarde	1 vr.kleed (juv.?)

8

Opmerking:

De in deze tabel opgenomen data kunnen mogelijk nog iets worden aangescherpt. Ik verzoek daarom een ieder die beschikt over aanvullende of ontbrekende data met mij contact op te nemen.

vroegste voorjaarswaarneming is curieus te noemen.

Mogelijk behoort 3 april 1985 tot één van de vroegste data voor Noord-Holland. De datum is in ieder geval vroeger dan die van Zuid-Kennemerland (11 april 1973) en Texel (16 april 1988). In 'De Grauwe Gans', het verenigingsorgaan van de Vogel- en natuurwacht Zuid-Flevoland, wordt een waarneming van 15 januari 1997 te Lelystad vermeld, landelijk tot nu toe de allervroegste waarneming. Deze wordt gevolgd door een waarneming op 19 februari 1966 van 1 m. te Zutphen, (Tjiftjaf 11 : 2, AvN 1970 : 84). Na deze winterwaarnemingen is 23 maart 1961 de vroegste voorjaarswaarneming (1 m. Veenendaal; Alleyn et al. 1971 : 429).

De gemiddeld vroegste datum over de periode 1961-1998 is voor Amsterdam 28 april met een standaardafwijking van 9 dagen. Verder blijkt dat de gemiddelde vroegste datum van Amsterdam

Tabel 2 Interregionale vergelijking van fenologie van Bonte Vliegenvanger

Amsterdam 1961 - 1998			Vergelijking Amsterdam met Texel en Zuid - Kennemerland			
	Voorjaar	Najaar		A'dam	Zuid-Kennemerland	Texel
Vroegste en laatste datum	3-04-1985	7-11-1998				
Tweede vroegste en laatste datum	10-04-1985	18-10-1987	Vroegste datum	3-04-1985	11-04-1973	16-04-1988
Gemiddelde datum	28-04	24-09	Laatste datum	7-11-1998	12-10-1986	11-11-1974
Standaardafwijking	9 dagen	15 dagen	Gemiddelde vroegste datum (1981-1995)	28-04*		28-04
Mediane datum	29-04	27-09	Standaardafwijking (1981-1995)	11 dagen		
	n = 38	n = 31	Mediane datum (1966-1994)	29-04*	2-05	
			Aantal gevallen	n=38	n = 29	n = 15

* De voor Amsterdam berekende gemiddelden zijn voor de vergelijking gebaseerd op de jaarreeksen van Texel en Zuid-Kennemerland (1981-1995 resp. 1966-1994).

gelijk is aan die van Texel (herberekening op basis van 1981-1995).

Verder blijkt dat de onlangs gepubliceerde mediane datum van 2 mei voor Zuid-Kennemerland (periode 1966-1994) niet significant afwijkt van die van Amsterdam (29 april).

Laatste najaarswaarnemingen

De waarneming van 7 november 1998 is de laatste najaarswaarneming in de periode 1961-1998 en, voor zover bekend, de allerlaatste voor de regio Amsterdam. Zeer vermoedelijk is deze datum de op één na laatste voor Noord-Holland (op Texel is de laatste waarneming 11 november 1974). Buiten Noord-Holland zijn er twee nog latere data, namelijk 14 november 1981 (2 ex. Ter Apel, Groningen) en een waarneming van enkele dagen vóór 24 november 1914 (Rotterdam). De gemiddelde laatste datum in de regio in de periode 1961-1998 is 24 september met een standaardafwijking van 15 dagen.

Jan van Blanken, Geertruida van Lierstraat 41, 1069 PE Amsterdam. Telefoon (020) 610 48 37

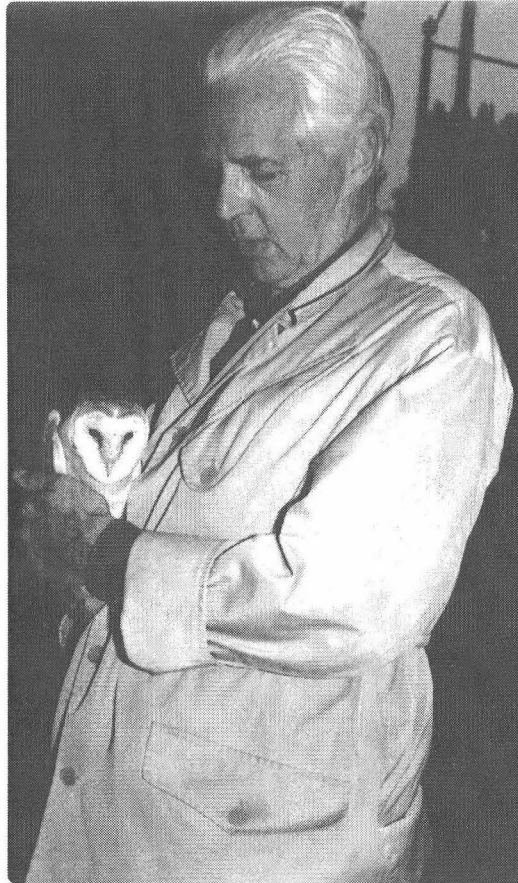
Literatuur

- Alleyn W.F., L.M.J. van den Bergh, S.J. Braaksma, Th.J.F.A. ter Haar., D.A. Jonkers, H.N. Leys & J. van der Straaten. *Avifauna van Midden-Nederland*. Assen 1971.
- Bergh van den L.M.J., W.G. Gerritse, W.H.A. Hekking, P.G.J.M. Keij & F. Kuyk. *Vogels van de Grote Rivieren*. Utrecht 1979.
- Blekendaal P.H. *De vogels van de Haarlemmermeerpolder*. Rapport. Amsterdam 1970.
- Boekema E.J., P. Glas & J.B. Hulscher. *De vogels van de provincie Groningen*. Groningen 1983.
- Commissie voor de Nederlandse Avifauna. *Avifauna van Nederland*. Leiden 1970.
- Dijksen A. *Vogels op het Gouwe Boltje*. Texel 1996.
- Frieswijk J.J. *De vogelwereld van het Amsterdamse Bos*. (Wetensch.med KNNV. nr.74), Hoogwoud 1968.
- Frieswijk J.J. *Aanvullingen op 'De vogelwereld van het Amsterdamse Bos'*. Rapport. Amsterdam 1971.
- Geelhoed S., H. Groot, E. van Huijssteeden, G. van Leeuwen & P. de Nobel (red). *Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer*. Utrecht 1998.
- Lensink R., VWG Arnhem e.o. *Vogels in het hart van Gelderland*. Utrecht 1993.
- Leys H., G. Sanders & W. Knol. *Avifauna van Wageningen en wijde omgeving*. Wageningen 1993.
- SOVON. *Atlas van de Nederlandse vogels*. Arnhem 1987.
- Versluys M., H. Engelmoer, D. Blok & R. v.d. Wal. *Vogels van Ameland*. Ameland 1997.
- KNNV VWG Amsterdam. *Mededelingenblad KNNV VWG Amsterdam*. Jaargang 1 t/m 18 (1963-1980)
- VWG Amsterdam. *De Gierzwaluw*. Jaargang 19 t/m 36 (1981-1998)
- VWG Amsterdam. *Fenologiearchief VWG Amsterdam*.
- Werkgroep Avifauna Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland. *De Vogels van Schouwen-Duiveland*. Zierikzee 1986.

IN MEMORIAM:
5 JANUARI 1929 - 3 DECEMBER 1999

Johan J. Frieswijk

10

Johan Frieswijk tijdens het ringen van een inmiddels al grote jonge Kerkuil, Rozenburg bij Schiphol-Oost 18 augustus 1995 (foto Do Beckers).